

2023

IN PRESS

PROEFSCHRIFT MAGAZINE

Elk kind hoort erbij

Een onderzoek naar de bevordering van
sociale inclusie in het basisonderwijs

Ritie van Rooijen

Dit magazine is gebaseerd op het proefschrift
*'Spanningsverhoudingen in passend regulier onderwijs:
samenwerken bij het bevorderen van sociale inclusie van
kinderen'* – Ritie van Rooijen, 2023.

Concept en redactie: Studio Wetenschap
Vormgeving: Proefschrift-AIO
Cover illustratie: Guus Gijben

IN PRESS is een product van Studio Wetenschap. Kijk voor meer
informatie op www.studiowetenschap.nl

AAN HET WOORD

Het gevoel dat je erbij hoort, dat je gezien en erkend wordt, is niet zomaar iets. Het is van essentieel belang voor de ontwikkeling van ieder mens. En dus ook voor kinderen in het basisonderwijs.

In een gemiddelde schoolklas zitten zo'n 25 kinderen. Ze verschillen onderling in opvoeding, afkomst, sociale vaardigheden, religie, etc. Daardoor is een schoolklas in zekere zin de ideale plek voor kinderen om te leren anderen te accepteren en om te gaan met diversiteit in de samenleving. Tegelijkertijd vraagt de diversiteit aan leerlingen in de klas veel van leerkrachten. Want hoe zorg je dat iedere leerling les krijgt op een manier die bij het kind past? En wat vinden ouders eigenlijk? De meesten zullen het belang van diversiteit onderschrijven, maar tegelijk wil iedere ouder toch vooral het beste voor het eigen kind.

De afgelopen jaren onderzocht ik de samenwerking en spanningen tussen leerkrachten, kinderen, ouders, schoolleiders en bestuurders bij de bevordering van sociale inclusie in het regulier basisonderwijs.

In dit proefschrift magazine deel ik de belangrijkste bevindingen.

Ritie van Rooijen

WAAROM DIT ONDERZOEK?

Dit onderzoek startte vanuit persoonlijke interesse. Ik heb altijd een band gehad met het onderwijs en ben jarenlang werkzaam geweest als onderwijsadviseur. In 2017 besloot ik mijn interesse in het onderwijs te verbinden met mijn passie voor wetenschappelijk onderzoek.

In Nederland zijn basisscholen niet zijn alleen verplicht om kwalitatief goed onderwijs te leveren, ze moeten zich ook actief bezighouden met sociale inclusie. Dit betekent dat een school zich moet inspannen om een diversiteit aan kinderen toe te laten. Daarbij gaat het er niet alleen om dat een school op papier sociaal inclusief is, maar dat al die kinderen zich ook welkom en gezien voelen. Daarin spelen leerkrachten een belangrijke rol, maar ook schoolleiders, bestuurders, kinderen zelf en hun ouders.

De taak voor scholen om sociale inclusie te bevorderen werd in 2014 op scherp gezet met de invoering van de Wet passend onderwijs, kortweg: Wpo. Deze wet stelt dat kinderen zoveel mogelijk naar het regulier basisonderwijs gaan, óók als ze extra ondersteuning nodig hebben. Denk aan kinderen met hoogbegaafdheid, leer- en ontwikkelingsproblemen of gedragsproblemen. Voor kinderen die echt niet mee kunnen komen op het regulier basisonderwijs, bijvoorbeeld door een verstandelijke handicap, blijft het speciaal (basis)onderwijs bestaan.

De invoering van de Wpo leidde tot veel onrust. Want hoe moeten scholen en leerkrachten omgaan met de steeds grotere verschillen in behoeften van kinderen? Kan een school nog zorgen voor passend en kwalitatief goed onderwijs? Met de intrede van de Wpo krijgt sociale inclusie dus extra nadruk. Maar hoe pakt dat in de praktijk uit? En welke spanningen ervaren leraren, ouders, kinderen, schoolleiders en bestuurders? Daarover gaat mijn onderzoek.

Wrijving

Of een kind zich wel of niet gezien, gehoord en geaccepteerd voelt, ligt niet alleen aan leerkrachten. Daarvoor is namelijk ook samenwerking tussen allerlei verschillende betrokkenen nodig. Denk aan ouders, schoolleiders, intern begeleiders, coördinatoren, schoolbestuurders en bestuurders van een samenwerkingsverband van scholen in een regio. De samenwerking tussen al deze betrokkenen moet ertoe leiden dat elk kind uiteindelijk het beste onderwijs krijgt.

Hoewel alle betrokkenen uiteindelijk het beste voor de kinderen willen, kan er onderling wel wrijving ontstaan. Stel dat de schoolleiding besluit om meer hoogbegaafde kinderen toe te laten, dan heeft dat invloed op leerkrachten.

Zij hebben op hun beurt extra kennis en ondersteuning nodig. Daar is het schoolbestuur weer verantwoordelijk voor. Als het schoolbestuur geen geld vrijmaakt voor extra ondersteuning in de klas komt de kwaliteit van onderwijs onder druk te staan.

De afgelopen jaren onderzocht ik spanningen rondom het bevorderen van sociale inclusie in het regulier basisonderwijs. Ik richtte me daarbij op verschillende niveaus: de klas, de school en het bestuur. Op het niveau van de klas gaat het om kinderen, leerkrachten en ouders. Op het niveau van de school zijn dat intern begeleiders en schoolleiders. Het bestuurlijk niveau betreft schoolbestuurders en bestuurders van samenwerkingsverbanden.

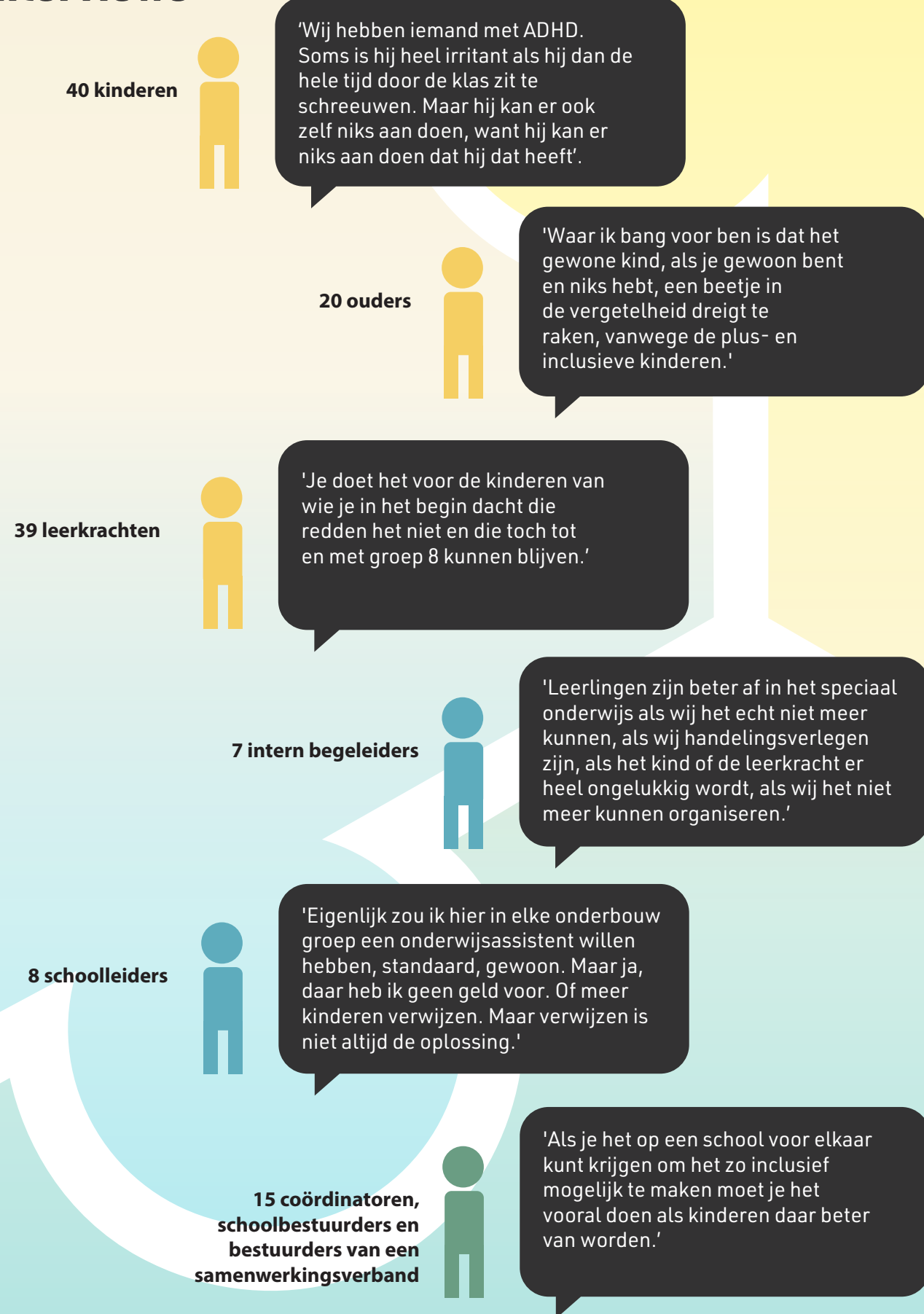
Helemaal alleen zijn wij niets, stellen we niets voor, worden we niets. Maar ik hoef je alleen maar te ontmoeten en alles begint (Pépin, 2022, p. 203).

Ik vind dit een prachtige spreuk. Met weinig woorden laat het zien hoe belangrijk het is dat we openstaan voor een ander. Dat juist onderlinge verschillen ons iets leren, ons toleranter maken en het leven verrijken.

Ik heb grote bewondering voor iedereen die zich elke dag opnieuw inzet om alle kinderen erbij te laten horen. Dat is geen gemakkelijke opgave. In zekere zin puzzelen dagelijks allerlei mensen met elkaar hoe ze sociale inclusie in het onderwijs moeten vormgeven. Toch gaat het er niet alleen om dat kinderen leren hoe ze met andere kinderen omgaan, maar ook dat we elkaar allemaal accepteren, waarderen en erbij laten voelen.

Bron: Pépin, C. (2022). *De ontmoeting. Een filosofie*. Noordhoek Filosofie.

Interviews

HET ONDERZOEK

Om meer inzicht te krijgen in de samenwerking en spanningen tussen de verschillende niveaus in het onderwijs bij het bevorderen van sociale inclusie hield ik interviews met betrokkenen.

De klas

Ik begon op het niveau van de klas en voerde uitgebreid gesprekken met kinderen. Ik vroeg hen onder andere hoe ze de begeleiding van hun leerkracht ervaren en hoe de omgang met andere kinderen verloopt. Daarnaast interviewde ik ouders. Met hen besprak ik onder andere hun ervaring met de school en of ze verschillen ervaren bij hun kind voor en na invoering van de Wpo. Tot slot interviewde ik leerkrachten en vroeg hen tegen welke uitdagingen ze aanlopen en hoe ze samenwerking met ouders en andere professionals ervaren.

De school

Op schoolniveau sprak ik met schoolleiders en intern begeleiders. Ik vroeg hen naar hun algemene ervaringen en uitdagingen op het gebied van onderwijs en de bevordering van sociale inclusie van kinderen.

Het bestuur

Tot slot sprak ik met coördinatoren, schoolbestuurders en bestuurders van een samenwerkingsverband. Ik vroeg hen onder andere welke veranderingen zij hebben ervaren na de invoering van de Wpo, voor welke dilemma's ze staan en hoe de samenwerking met andere betrokkenen, zoals leerkrachten en schoolleiders, verloopt.

BELANGRIJKSTE BEVINDINGEN

Uit het onderzoek komen verschillende bevindingen. Hieronder deel ik de belangrijkste.

Kinderen zijn flexibel

Wat mij opviel in de gesprekken met kinderen is dat zij tamelijk gemakkelijk andere kinderen accepteren, ook als dat kinderen zijn die extra ondersteuning nodig hebben. Uit gesprekken met leerkrachten en ouders concludeer ik dat tussen deze twee doelgroepen soms sprake kan zijn van spanning rondom het thema 'sociale inclusie' in de klas. Leerkrachten doen hun uiterste best om alle kinderen de begeleiding te geven die ze nodig hebben, terwijl veel ouders het gevoel hebben dat hun eigen kind niet altijd voldoende aandacht krijgt.

Schoolleiding in lastige positie

Uit de interviews met schoolleiding blijkt dat die vervolgens in een lastige positie zit. De schoolleiding moet namelijk rekening houden met de belangen en behoeften van kinderen, leerkrachten, ouders én bestuurders. Dat zorgt soms voor ingewikkelde situaties. Het bestuur besluit bijvoorbeeld dat er meer kinderen welkom zijn die extra ondersteuning nodig hebben, maar de schoolleiding ziet dat leerkrachten al gebukt gaan onder een enorme werklast. De enige oplossing is extra ondersteuning in de klas maar dat kost veel geld. En dat is er helaas vaak niet.

Bestuur op afstand

Tot slot merk ik op dat er een afstand is tussen het bestuur enerzijds en de klas en de school anderzijds. Op papier is het bestuur voor sociale inclusie, maar de uitwerking hiervan in de praktijk is niet altijd helder geformuleerd. Ook merk ik op dat schoolbesturen afhankelijk zijn van elkaar maar zich tegelijkertijd vooral richten op hun eigen school of stichting. Toch kan het beleid van het ene bestuur een enorme impact hebben op andere scholen. Als een school bijvoorbeeld besluit om een kind met leerproblemen niet aan te nemen, dan moet namelijk een andere school in de regio dat kind opvangen.

Ik hoop dat mijn onderzoek duidelijk maakt dat we ons allemaal bezig moeten blijven houden met het belang van sociale inclusie

DE TOEKOMST

Ieder kind in Nederland heeft recht op goed onderwijs. Tegelijkertijd moet ieder kind zich welkom voelen, los van achtergrond, religie of leervermogen. Daarin spelen zowel leerkrachten, schoolleiders, bestuurders, maar ook kinderen en hun ouders een belangrijke rol. De resultaten van mijn onderzoek laten zien dat van al deze betrokkenen, kinderen misschien nog wel het meest makkelijk omgaan met sociale inclusie.

Voor de andere betrokkenen in mijn onderzoek geldt dat ze weliswaar allemaal hetzelfde doel voor ogen hebben – kwalitatief goed onderwijs waarbij ieder kind zich welkom voelt – maar dat de belangen van iedere betrokkene net iets anders liggen. Een leraar wil het beste voor alle kinderen, een ouder vooral voor het eigen kind

en het schoolbestuur wil dat de eigen school het goed doet. Als we willen dat alle kinderen zich welkom voelen in het regulier basisonderwijs dan zullen leerkrachten, schoolleiders, bestuurders en ouders beter met elkaar moeten communiceren en samenwerken.

Dit onderzoek laat zien dat we niet alleen kinderen moeten leren wat sociale inclusie is. Ook als volwassenen zullen we bij onszelf te rade moeten gaan. Geef ik anderen het gevoel dat ze erbij horen? Voel ik mezelf eigenlijk gehoord en gezien? Die vragen zijn niet alleen belangrijk binnen het regulier basisonderwijs, maar raken de hele maatschappij. Ik hoop dat mijn onderzoek duidelijk maakt dat we ons allemaal bezig moeten blijven houden met het belang van sociale inclusie.

OVER MIJ

Ik ben Ritie van Rooijen. Vanaf mijn zevende levensjaar ben ik in verschillende rollen in aanraking gekomen met onderwijs. Eerst als leerling op het basis- en voortgezet onderwijs, daarna als student Pedagogiek, Onderwijskunde en Human Resource Development, en later als docent en coach op het lager, middelbaar en hoger beroepsonderwijs. Ook werkte ik als onderwijsadviseur in het basisonderwijs en als opleidingscoördinator en trainer in het middelbaar en hoger beroepsonderwijs.

De afgelopen jaren deed ik promotieonderzoek naar het bevorderen van sociale inclusie van kinderen in passend regulier basisonderwijs. Dit onderzoek voerde ik uit onder begeleiding van prof. dr. Wiel Veugelers vanuit de Universiteit voor Humanistiek en onder begeleiding van dr. Stijn Verhagen en dr. Saskia Wijsbroek vanuit de Hogeschool Utrecht.

Het onderzoek beschouw ik als 'onvoltooid werk', in de zin dat sociale inclusie een belangrijk thema in de samenleving is en moet blijven. Ik vind het belangrijk dat ieder mens van belang is, dat verschillen gezien en erkend worden en dat juist gezamenlijkheid ons verder brengt.

Ideeën, suggesties of opmerkingen naar aanleiding van dit onderzoek? Stuur een email naar ritievanrooijen@gmail.com